ԵՐԵՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ». Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անորոշութիւն հողատիրութեան մէջ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Նիժնի-Նովգորոդից. Նամակ Շուշուց. Նամակ Իգդիրից. Ներքին լուրեր. —ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Նամակ Գերմանիայից. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: — ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գիւղական համայնք:

ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԻՒՆ ՀՈՂԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—

Տասնեակ տարիներ շարունակ Կովկասի հողատէրերը գանգատվում են, որ նրանց տնտեսութիւնը կրում է մեծամեծ վնասներ այն անորոշութիւնից, որի մէջ նրանք գտնվում են սեփականութեան իրաւունքների, իրանց կալուածքների սահմանների վերաբերութեամբ. շատ անգամ նրանք դիմել են զանազան ատեաններ փութացնելու հողաչափութեան գործը և լուծելու ծագած վէճերը, բայց մինչև այժմ գործը մնում է իր նախկին անբաւարար վիճակի մէջ և առաջ է շարժվում շատ դանդաղ և երերուն կերպով։

Հողատիրութեան խնդիրները չեն վերաբերում միայն բացառիկ մի քանի անհատների, մի քանի խոշոր կալուածատէրերի։ Մանաւոր հողատէր-սեփականատէրերի թիւը շատ մեծ է և այդ հողատէրերի մի նշանաւոր մասի հողաբաժինները այնքան փոքր են, որ կազմում են միայն մի քանի դեսեատին տարածութիւն, երբեմն և դեսեատինից փոքր։ Սահմանների անորոշութեան և բազմաթիւ վէճերի գոյութեան շնորհիւ շատ հողատէրեր չեն կարողանում կանոնաւոր տնտեսութիւն սկսել և մի և նոյն ժամանակ անկարող են ուրիշին ծախել։

Հողային սեփականութեան անորոշ վիճակը դժուարացնում է ամեն տեսակ գործողութիւններ, որոնք կապված են գիւղական հողեր ձեռք բերելու և նրանց շահագործելու խնդիրների հետ։ Հողային վէճերը շարունակվում են տասնեակ տարիներ, ծախքերի մէջ գցելով վիճող կողմերը, կաշկանդելով հողատէրերի նախաձեռնութիւնը գիւղատնտեսական բարւոքումներ անելու ասպարէզում և վերջ ի վերջոյ քայքայելով եղած տնտեսութիւնը ու չքացնելով արած կուլտուրական ջանքերը։

Ով ուսումնասիրել է գիւղական սեփականութիւններ ձեռք բերելու գործը, նա գիտէ, որ Կովկասում շատ զգոյշ պէտք է լինել մի որ և է սեփականութիւն ընդունելու ժամանակ։ Այնտեղ, ուր ըստ երևոյթին հողը ազատ է որ և է կողմնակի վէճերից, շատ անգամ յայտնվում են բարդ և բազադրեալ վէճեր, որոնց քննութիւնը պահանջում է թէ ժամանակ և թէ գործին վերաբերեալ շատ նիւթեր։

Գուցէ Բարձրագոյն հաստատված խորհրդակցութիւնը ուշք դարձնէ հողատիրական սեփականութեան խնդիրների շուտափոյթ լուծման անհրաժեշտութեան վրա և մշակէ գործունէութեան մի այնպիսի ծրագիր, որով անմիջապէս ընթացք ստանայ հողատիրական վէճերի քննութիւնը և վճռահատութիւնը։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՆԻԺՆԻՑ-ՆՕՎԳՕՐՕԴԻՑ

—

Յուլիսի 15-ին

Եթէ Նիժէգորոդեան տօնավաճառը իր այժմվայ չափովը համեմատենք սրանից քանի տասնեակ տարիներ առաջ ունեցած ահագին նշանակութեան հետ, մի տօնավաճառ, որ իր կարճ ժամանակվայ գոյութեան միջոցին զանազան ապրանքների մի մեծ քանակութիւն էր դուրս բերում, տօնավաճառ, որտեղ հաւաքվում էին Ռուսաստանի բոլոր կողմերից, ինչպէս եւ հեռու Արեւելքից, Չինաստանից եւ այլ տեղերից հարուստ վաճառականներ եւ ամբողջ տարվայ համար ապրանք ամբարում, եթէ՝ ասում եմ, համեմատենք անցեալը ներկայի հետ, կը տեսնենք, որ զանազանութիւնը մեծ է, կը նկատենք, որ տօնավաճառը տարէցտարի փոքրանում է, ընկնում է եւ հեռու չէ, երեւի, այն ժամանակը, երբ նա բոլորովին կը կորցնէ իր «համառուսական վաճառանոց» անունը, բայց այդ հեռու չէ խօսքը այստեղ մենք չենք չափում տարիներով, այլ տասնեակ տարիներով։

Տօնավաճառի ընկնելու իսկական պատճառը մենք տեսնում ենք նրանում, որ վերջին 10—20 տարիներում Ռուսաստանի հաղորդակցութեան ճանապարհների ցանցերը շատացան եւ տարածվեցան այն աստիճան, որ ամեն մի վաճառական, որ առաջ գալիս էր տարէնը մի անգամ Նիժնիգորոդեան տօնավաճառը, այժմ յարմարութիւն ունի մի քանի անգամ լինել Մոսկվա, այդ պատճառով էլ տօնավաճառում նա համեմատաբար շատ չէ վերցնում ապրանք։ Միւս կողմից նոյն հաղորդակցական յարմարութիւնները առիթ բացեցին Մոսկվայի եւ այլ վաճառականական մեծ քաղաքների, ինչպէս եւ արտասահմանեան գործարանատէրների համար ուղարկել իրանց շրջուն գործակատարներին Ռուսաստանի բոլոր անկիւնները՝ տարէնը 2 անգամ, որոնք ինչպէս մեղուներ ցրվելով ամեն տեղ, վերցնում են ամեն տեսակ պահանջներ՝ ամենափոքր գումարից սկսած, մինչեւ ամենամեծը։ Ահա այս հանգամանքներն են պատճառ, որ այժմեան տօնավաճառը այն չէ, ինչ էր 20—30 տարի առաջ։

Վերջին 5 տարիների ընթացքում, Մոսկվայի մանուֆակտուրային ապրանքների գործարանատէրերից շատերը աւելորդ են համարում մինչեւ անգամ ապրանք բերել տօնավաճառ եւ բաւականանում են միայն նմուշներով, եւ պէտք է ասել, որ այդ սիստեմը նրանց ազատում է այն մեծ ծախսերից, որ նրանք քաշում էին ապրանքների Մոսկվայից Նիժնի տեղափոխելու համար, ինչպէս եւ այլ մեծ ու փոքր ծախսերից, որոնք հարկաւոր են գործարանական պահեստի խանութում առհասարակ։ Նմուշների վրա պահանջներ առնելով, նրանք գնողին ամենայն ուրախութեամբ զիջումն են անում ճանապարհածախսը Մոսկվայից մինչեւ Նիժնի եւ նոյն իսկ համեմատաբար Մոսկվայի գների հետ՝ էժան էլ են ծախում։ Նոյնը չէ կարելի անել միայն «գալանտերէյնի», եւ մի քանի ուրիշ մանր տեսակի ապրանքների վերաբերմամբ. այդ ապրանքների գնողները պահանջում են իսկոյն եւ, որ գլխաւորն է, դրանց, իբրեւ մօդայի ապրանքների, գնողը անձամբ նայում եւ ջոկում է, իսկ գալանտերէյնի ապրանքների նըմուշներով ծախելու մասին խօսք անգամ կարող չէ լինել,—այդ անկարելի է։

Բայց որքան էլ տարէցտարի Նիժեգորոդեան տօնավաճառը կորցնում է իր առաջվայ համառուսական մեծ նշանակութիւնը, այնու ամենայնիւ կայ այն հանգամանքը, որ տարին մի անգամ այս տօնավաճառը մի տեղ է հաւաքում ահագին թւով Ռուսաստանի մեծ գործարանատէրերին եւ այդպիսով հնարաւորութիւն է տալիս նրանց տեսակցել միմեանց հետ, խօսել ապրանքների բորսային գների վրա եւ մինչեւ անգամ հաստատ գներ նշանակել ամբողջ առաջգայ տարվայ համար։

Միայն այս հանգամանքը արդէն բաւական է, որ կարելի լինի ասել, թէ տօնավաճառը դեռ իր նշանակութիւնը իսպառ չէ կարող կորցնել եւ ապրանքների գների հաստատման մէջ մեծ դեր է խաղում։

Այսօր, յուլիսի 15-ին, ռուսաց եկեղեցում մաղթանք կատարվելուց յետոյ, նահանգապետը, տօնավաճառի կօմիտէտի նախագահի եւ նշանաւոր վաճառականների ներկայութեամբ, տօնավաճառը բացված յայտարարեց եւ դրօշակները սկսեցին ծածանվել։

Գնողներ առ այժմ շատ քիչ են, կան մի քանի տասնեակ հայեր Անդրկասպեան երկրից, որոնք շտապել են, որ շուտ ուղարկեն երկաթէ ապրանքներ։

Գ. Քեմեչէճեան

ՆԱՄԱԿ ՇՈՒՇՈՒՑ

—

Յուլիսի 16-ին

Յուլիսի 15-ին հայ դերասանական ընկերութիւնը ներկայացրեց պ. Գ. Պետրոսեանի բէնեֆիսին «Ներոն» ողբերգութիւնը—հեղինակութիւն Կոսսի։ Հռոմը իր կեսարներով, լէգիօններով, պատրիկներով—ահա թէ ինչ ենք տեսնում «Ներոն»-ի մէջ։ Այդ տեսակէտից գուցէ «Ներոնը» հետաքրքիր լինէր, հանդիսականները կարող կը լինէին գաղափար կազմել հին Հռոմի փառքի, ճոխութիւնների մասին. իսկ գրական տեսակէտից Ներոնը պատմական սովորական մի պիես է, որի գոյութիւնը հայկական բեմի վրա այնքան էլ ցանկալի չէ։ Բեմը իր անյարմարութիւններով եւ հագուստների աղքատութիւնը

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆՔ

—

«Մշակն» իր № 147-ի առաջնորդողում, յայտնելով, որ կառավարչական շրջաններում նորից հարց է ծագել գիւղական համայնքի լինել—չը լինելու մասին, ցանկութիւն է յայտնում կարծիքներ լսել այդ կարեւոր հարցի մասին նրանցից, որոնք տեղեակ են գործին ու քիչ-շատ ծանօթութիւն ունեն գիւղական հասարակական կեանքի հետ։

Հարցն անպայման էական նշանակութիւն ունի մեր գիւղական ժողովրդի համար։ Միանգամայն գովելի է «Մշակի» ցանկութիւնը լուսաբանված տեսնել այդ հարցը, որի այս կամ այն վճռից կարող է, այսպէս ասած, քանդվել կամ չինվել ժողովրդի տունը։

Տարիների ընթացքում մամուլի էջերում անընդհատ գանգատներ են լսվում գիւղական գործիչների՝ ղեկավար-իշխանների, տանուտէրների, դատաւորների, հարկ հաւաքողների, վաքիլների (հաւատարմատարների) զեղծումների մասին։ Գիւղական չէֆի, տանուտէրի, տիպը մեր մէջ նոյնչափ բացասական ու անհամակրելի է, ինչքան հայ երէցփոխինը։ Վերջինիս տասնեակ տարիների մամուլի դատափետումը չէ ուղղել դեռ եւս, եւ նա բացասական, աւելի լաւ է ասել, մաքրազարդական, ուղղութեամբ անընդհատ առաջադիմելով, հասնում է նոյն իսկ կլասիքական անմահութեան, ինչպէս Գօրիի ու Ախալցխայի յայտնի հանրահռչակ երէցփոխները հասան... Առաջինին, տանուտէրին, նոյն դատափետումները պէտք է աւելի ուշ ուղղեն, քանի որ նա աւելի մեծ իրաւունքներ ունի, հետեւաբար եւ աւելի մեծ հնարաւորութիւն օգտվել իր իրաւունքներից յօգուտ իր ու ի վնաս իր ստանձնած գործի։

Մեր գիւղերի ստուար մեծամասնութիւնը զոհ է իր գործիչների ձեռքում բառիս բուն մտքով. գիւղը նրանց համար կթի կով է ու հլու-հնազանդ, անխօս-անլեզու, ստրուկ «ճորտ», իրանց, գործիչների, ասելով։ Գիւղերի աննշան փոքրամասնութիւնն է միայն ազատ այդ գերութիւնից. հազուագիւտ գիւղերում միայն կայ հասարակական կարծիք, բուն հասարակական կառավարութիւն ու կօնտրօլ, որը շատ-քիչ զսպում է գործիչների վատ բնազդները ու եթէ ոչ օգտաւէտ, գոնէ, անվնաս դարձնում նրանց։ Օգտաւէտ, հասարակական շահերն իր շահերից վեր դասող գործիչները չափազանց հազուագիւտ են մեր գիւղերում, եւ այդպիսի մարդկանց գործունէութիւնն էլ չափազանց դժուար է ու յաճախ անհնարին նոյն իսկ շնորհիւ գայլի ախորժակ ունեցողների, գիւղական «ղուրդերի» բանսարկութիւնների։ Շատ ու շատ անգամ լրագրութեան մէջ, եւս առաւել «Մշակում», գրվել է դրա մասին, այժմս էլ գրվում է ու դեռ շատ կը գրվի այսուհետեւ, քանի որ գիւղական գործիչը, գիւղական խաւարում աջողութեամբ իր բանը տեսնող այդ անյագ խլուրդը, հեշտ ուղղվող ու անհետացող պտուղներից չէ. նա կանհետանայ այդ դարաւոր խաւարի հետ միասին միայն։

Գիւղական համայնական կազմակերպութեան հետ անծանօթ մարդուն, գիւղից հեռու գտնվող դիտողին, կողմնակի հետաքրքրվողին, կարող է թուալ, թէ այդ բոլոր չարիքները, գործիչների զեղծումները, գիւղական ցաւերի այդ մշտաբուղխ աղբիւրը, հետեւանք են արդի գիւղական կանօնադրութեան, նրա համայնական օրէնսդրութեան անբաւարարութեան, անկատարութեան, գուցէ եւ անպէտքութեան, որը այդ պատճառով պէտք է ենթարկվի վերաքննութեան ու հիմնովին բարեփոխութեան։ Այդ ենթադրութիւնը ուղիղ չէ։ Թող չափազանցութիւն ու միակողմանի հայացքի ու ոգեւորութեան արդիւնք չը համարվի, եթէ ասեմ, որ արդի գիւղական կանօնադրութիւնը (Положеніе о государственныхъ крестьянахъ Закавказскаго края) մի մեծ բարիք է գիւղական ժողովրդի համար, մի անգնահատելի բարիք, որը նրան կերջանկացնէր վաղուց, եթէ նրան ի չարը չը գործածէին գիւղի տէրերը, գործիչ «ղուրդերն» եւ կուլակները, նրանք, որոնք գիւղը, իրանց ժարգօնով ասած, «իրանց հափի մէջ են պահում ու նրա քիւլը (նիւթը) միշտ քամում»... Պէտք է իմանալ, որ այժմեան կանօնադրութիւնը կազմված է 60-ական թւականներին, մեծ վերանորոգութիւնների ժամանակամիջոցում, Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլաեվիչի փոխարքայութեան օրով, համեմատ նրա ցուցումներին, բարօն Նիկօլայիի անմիջական հսկողութեամբ ու խմբագրութեամբ։ Կանօնադրութեան ամեն մի տողում նկատվում է մարդասէր Մեծ Իշխանի մարդասէր, ժողովրդասէր ոգին։ Կովկասի անմոռանալի նախկին փոխարքան, ազատարար Կայսրի Բարձրագոյն բարեհաճութեամբ տալով Անդրկովկասի գիւղական ժողովրդին այժմեան կանօնադրութիւնը, ազատեց այդպիսով նրան բէգերի, ազալարների գերիշխանութիւնից ու հնարաւորութիւն տուեց զարգանալ ինքնուրոյն, առաջադիմել թէ տնտեսապէս, թէ բարոյապէս, ճանաչել ու պաշտպանել իր մարդկային արժանաւորութիւնը, կոչումը, պատիւը, որը բէգը, «հօվանաւոր» աղան երբէք չէ ճանաչել նրանում, վարել իր ներքին համայնական գործերը ազատ որ եւ է դրսի ճնշումից։ Իւրաքանչիւր գիւղական տուն համայնական ժողովում ունի իր ներկայացուցիչը, որ կարող է ազատ իր տան շահերը պաշտպանել, մասնակցել բոլոր ընտրութիւններին, հարկերի ու հողերի բաժանման, հաշիւ պահանջել պաշտօնեաներից, յայտնել իր կարծիքը այս կամ այն հարցի մասին։ Համայնական ժողովը բոլոր գործերը վճռում է ձայների մեծամասնութեամբ, իսկ մի քանի տեսակ գործերի համար, ինչպէս են՝ հասարակութեան որ եւ է անդամին վատ վարքի համար գիւղից արտաքսելը, տների (բազմամարդ ընտանիքների) հողերի, խոտհարքների ու հարկերի բաժանումը, հասարակական գումարների գործածութիւնը ու շահագործումը, գիւղական պէտքերի համար նոր հարկերի սահմանումը (յօդ. 16-րդ), պահանջվում է առնուազը համայնական ժողովի անդամների երեք քառորդի համաձայնութիւնը։ Տանուտէրին, նրա օգնականներին եւ վաքիլներին ընտրում է համայնական ժողովը, որին պարտաւոր են նրանք միշտ հաշիւ տալ իրանց գործունէութեան մասին ու առանց որի որոշման ոչ մի հասարակական ձեռնարկութիւն չի կարող թոյլ տալ իրան ոչ մի պաշտօնեայ։ Գիւղական դատարանը, ինչպէս նաեւ տանուտէրը, իրաւունք չունի մարմնական պատիժ նշանակելու ու առհասարակ մարմնական պատժի մասին մի խօսք անգամ չը կայ կանօնադրութեան մէջ։ Այն ինչ պետութեան միւս մասերում բուն

քիչ նմանութիւն կարող էին տալ փարթամութիւնների մէջ յղփացած հին Հռոմին։ Այնտեղ, երբ Ներոնը հրամայում էր իր զօրավարներից մէկին իր լէգիօններով ապստամբների բանակը պատռել, մեր միայն ծիծաղն էր շարժվում, որովհետեւ զօրավարը թէ իր արտաքինով եւ թէ իր դիրքով աւելի մի խղճուկ ծառայի էր նման, քան թէ կեսարի զօրավարի։ Խմբի խաղը ընդհանրապէս թոյլ էր։ Պ. Պետրոսեանը չորրորդ գործողութեան մէջ, ուր յայտնվում է, որ նա զրկվում է կեսարութիւնից եւ զգում է իր մենակութիւնը—շատ լաւ տպաւորութիւն թողեց։ Առաջին գործողութեան մէջ բաւական լաւ էին տ. Սիրանոյշ եւ տ. Աւետեան։ Կանացի հպարտութիւնը Ներոնին տիրանալու եւ հակառակորդների յայտարարած կռիւը բաւական կենդանի էին։ Լաւ էր Զարիֆեանը ծաղրածուի դերում։ Պ. Ուշտունին խաղում է զգացված, խօսքերը արտասանում է շատ պարզ, մի բան, որ մեր շատ դերասանների պակասութիւնն է կազմում։ Վերջում նկատենք, որ պիեսի թարգմանական լեզուն վատ էր։ Պիեսը թարգմանել է Ա. Տիրացեան։

Ուրախալի է, որ վերջապէս թատրօնը հասարակութեամբ լի տեսանք։ Պ. Պետրոսեանը արժանացաւ բուռն ծափահարութեան, մի պսակի եւ ստացաւ դրամական ծրար։

Վերջերս Ց. Ա. Կոստանեանը տուեց իր երկրորդ համերգը։ Համերգը կազմված էր երկու մասից։ Համերգին կցված էր եւ «Ընտանեկան Փոթորիկ» վոդեվիլը, որը բաւական կենդանի անցաւ շնորհիւ տիկ. եւ պ. Աւետեանների։ Ինչ համերգին է վերաբերում, պէտք է ասել, որ այնքան էլ աջող չէր։ Պ. Կոստանեանը անշուշտ լաւ երգիչ է, սակայն այդ երեկոյ սիրողները փչացրին թէ համերգը եւ թէ պարոնի տրամադրութիւնը։ Պ. Կոստանեանը ստիպված էր եւ երգել եւ մի եւ նոյն ժամանակ կառավարել նուագողներին։ Սիրողներից ջութակի վրա աջող նուագեց պ. Ադամեան։ Այս անգամ համերգին մասնակցում էր եւ տիկ. Սիրանոյշը։ Տ. Սիրանոյշը, ինչպէս երեւում է, զօրեղ ձայն է ունեցել։ Բացի այդ բոլորից, տիկ. Սիրանոյշ եւ պ. Պետրոսեան կարդացին կտորներ զանազան հեղինակներից եւ երկուսն էլ բուռն ծափահարութեան արժանացան, մանաւանդ Պետրոսեանը շատ աջող կարդաց Միխայլովսկու «На сценѣ»։ Համերգի վերջում կայացան պարեր։ Թատրօնը լիքն էր հասարակութեամբ։

Մ. Գ.

ՆԱՄԱԿ ԻԳԴԻՐԻՑ

—

Յուլիսի 13-ին

Շատ երկար ժամանակ անձրեւների սպասելուց յետոյ, վերջապէս յուլիսի 9-ին Իգդիրում եւ շրջականերում յորդ անձրեւներ տեղացին։ Թէեւ այս անձրեւը չունէր այն օգուտը, ինչ որ կարելի էր սպասել մի երեք շաբաթ սրանից առաջ, քանի որ մեր հացը կալն էր արդէն ընկել, բայց եւ այնպէս էլի այգիներին, բամբակներին, բոստաններին, մանաւանդ լեռնային ցանքսերին օգուտ աուեց։ Զարմանալի բան, այս քանի տարի միմեանց ետեւից կրկնվող բնական պատահարները մեր առանց այն էլ աղքատ ժողովրդին նիւթականապէս քայքայեցին։ Մի տարի կարկուտն է փչացնում, միւս տարի ցուրտը, երրորդ տարին ժանգը. պատուհաս պատուհասի ետեւից։ Այս տարի էլ, ինչպէս «Մշակի» ընթերցողներին յայտնի է, հէնց գարնան սկզբներում մեր այգիները եւ ծառաստանները ցուրտը միանգամից փչացրեց, եւ միայն խաղողի մասերը նոր ճիւղեր դուրս տալով, քիչ խաղող ունեցանք։ Իսկ ինչ վերաբերում է հացաբոյսերին, թէեւ այս տարի շատ առատ բերք էին խոստանում, բայց մեր կոյր բաղդից այս տարվայ անձրեւների բացակայութիւնը եւ ջրերի սակաւութիւնը ժողովրդին միանգամայն յուսահատութեան հասցրին, մանաւանդ լեռնային ցանքերին տուած վնասը շատ շատ է։

Միայն բնական չարիքները չեն ժողովրդին այս աստիճան նիւթականապէս քայքայողը. ցաւալի է տեսնել, թէ ինչպէս մեր շրջակայ հայ թէ թուրք գիւղացիք իրանց՝ ջրից միանգամայն չորացած հացաբոյսերից եւ զանազան ցանքերից (բամբակ, կանեփ, կարտոֆիլ եւ այլն) փնջեր կազմած, արտասուքն աչքերին, Իգդիր են գալիս ցոյց տալու այս կամ այն պաշտօնեային կամ դիրք ունեցող մարդկանց, նրանցից օգնութիւն աղերսելու եւ անէծքի կոյտեր թափելու «անխիղճ եւ անկուշտ Ջրբաժան Ալու գլխին, որ չահասիրական անյագ ցանկութեամբ լցված արգելք է հանդիսանում մի կտորիկ չորացած հողի վրա ջուր կապելու»։ Ահա այն սրտաճմլիկ բառերը, որ վիրաւոր սրտով արտասանում է անճարացած գիւղացին։

Ցանքերի չորութեան պատճառով նահանգական ինժեները մեր ցանքերը տեսնելու եկաւ. ժողովուրդը Ջրբաժանի վրա գանգատներ տուեց։ Պատմում են, որ բողոքաւորների հարցը դեռ վերջացած չէ, եւ շուտով գուցէ ջրերի ընդհանուր տեսուչն էլ տեսնելու գայ Սուրմալուի գաւառը։ Ջրերի այդ աստիճան կրիզիսը դեռ բաւական չէ, դիցուք ջրի հերթը հազար ու մի «արիւն արցունք» թափելուց յետոյ հասնում է մի աղքատ կամ թայֆայ չունեցող մէկին։ Հազիւ խեղճ մարդը այդ թանգագին ջուրը իր հողի վրա է կապում, երբ անխիղճ, ուժեղ կամ հարուստ հարեւանը, որ գուցէ մինչեւ այդ ժամանակը զանազան ճանապարհներով մի քանի անգամ իր ցանքը ջրած է եղել բահի զօռով եւ ամենազզվելի հայհոյանքներով, անարդար կերպով խլում է խեղճի ջուրը, այն ջուրը, որից է կախված նրա բազմաթիւ տկլոր ու բոբիկ երեխաների գոյութիւնը։ Աւելի ցաւալին այն է, որ այդպիսի հերոսները պարծանքով են այստեղ այնտեղ հրատարակում իրանց արտասովոր քաջագործութիւնները եւ մինչեւ անգամ ուրիշներից խրախուսվում։

Այս տարի Իգդիրում բացվում է քաղաքային դպրոց։ Այդ մասին եղած բանակցութիւնները արդէն վերջացած են եւ շինութիւնն էլ վարձված։ Իսկապէս Իգդիրը գոնէ այդպիսի մի դպրոցի մեծ կարիք ունէր։ Եւ թէեւ այս 2 տարի է, ինչ մի երկդասեան ռուսաց դպրոց է բացված, բայց դա չէր կարողանում բաւականութիւն տալ հարիւրաւոր ուսումնատենչ մանուկներին եւ պատանիներին։ Բացի դրանից երկդասեան դպրոցը աւարտելուց յետոյ, պատանին կեանքի այս կամ այն ասպարէզի մէջ մտնելու ոչ մի պատրաստութիւն կամ իրաւունք չունէր. իսկ օտար քաղաքներում ուսում շարունակելն էլ այնչափ հեշտ չէ, մանաւանդ եթէ ի նկատի ունենանք իգդիրցիների նիւթապէս անապահով լինելը։

Ի դէպ է ասել, որ մեր գիւղաքաղաքների մէջ հազիւ թէ գտնվի մի տեղ նիւթական կողմից այնպէս զուրկ, ինչպէս Իգդիրը։ Եթէ իգդիրցու սեփական աշխատասիրութիւնը չը լինէր, գուցէ չոր գլուխներ պահելն էլ դժուարանար։ Հողի կողմից էլ իգդիրցին շատ զուրկ է, որովհետեւ Իգդիրի հողերի մօտ $^{2}/_{3}$ մասը այս 20—30 տարիների ընթացքում ճահճային է դառել եւ ցանել չէ կարելի։ Կարծեմ մի քանի անգամ այդ բանի համար դիմել են ինժեների, բայց ծախսերի շատութեան պատճառով յետ են քաշվել։ Ցանկալի էր, որ այդ հարցը լուրջ ուշադրութեան առնէր իգդիրցին։ Գործի վրա միշտ անտարբեր նայել, միմեանց վրա գցել, իր սեփական ոյժերին չը հաւատալը,—առնուազն թուլութիւն է։ Երեւակայեցէք, 6—700 տուն ունեցող Իգդիրը միայն 1134 դեսեատին հող ունի 30,321 րուբլի եկամուտով. մինչդեռ մեր հարեւան 160 տուն ունեցող Թուրքաբնակ Ահրալ գիւղը ունի 2010 դեսեատին հող։ Իգդիրցիների առեւտրական ասպարէզն էլ աննախանձելի դրութեան մէջ է։ Զունենալով պատրաստի դրամագլուխ հեռաւոր գործարանական քաղաքներից էժանագին ապրանքներ ստանալու, մեր վաճառականները ակամայից ստիպված են ընկնելու Երեւանի վաճառականների ճանկերը։

Արատ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Այս յուլիս ամսի 16-ից ամբողջ Եգիպտոսը յայտարարված է խօլերայի կողմից անբարեյաջող։

—

«Торгово-Промыш. Газета» լրագրին հաղորդում են Լօնդօնից. «Կերօսինի գործարանատէրերի միութեան հարցը մի նոր փոփոխութեան է ենթարկվում։ Բագուի խոշոր գործարանատէրերից մէկը Լօնդօնում բանակցութիւններ է սկսել անգլիական կապիտալիստների հետ՝ մի այնպիսի ակցիօներական ընկերութիւն հիմնելու համար, որ ինքնուրոյն կերպով կազմակերպէր ռուսական կերօսինի արտահանութեան գործը՝ արտասահմանեան սպառողների հետ անմիջական յարաբերութիւններ կապելու միջոցով։ Այսպիսով ուրեմն կերօսինի գործարանատէրերը, փոխանակ ընդհանուր ոյժերով միանալու եւ մրցելու արտասահմանեան վաճառանոցներում «Stan… ընկերութեան մենավաճառի դէմ, ջլատում իրանց ոյժերը գործելով առանձին-առանձին. …րօսինի մանր գործարանատէրերը, որոնք ամ… աւելի կարիք են զգում միութեան, այսպ… մնում են իրանց նախկին դրութեան մէջ, … խոշոր գործարանատէրերը, որոնք պարապ… են կերօսինի արտահանութեամբ, ոչ միայն … միանում, այլ սկսում են մրցել իրար դէ… Ռուսական կերօսինի արտահանութիւնը, …հարկէ, չի շահվի այս դրութիւնից»։

—

«Ծովեանեան եղբայրների» առեւտրական տ… գործերը կարգի բերելու համար կազմված վա…չական խորհուրդը յանձնել է այդ տան գործե…րի կառավարութիւնը Ի. Ի. Ծովեանեանին։

—

Երկրագործութեան մինիստրութիւնը մտա…դիր է հիմնել պետութեան զանազան մաս…րում տնայնագործական տասներկու կօմիտե…ներ, որպէս զի նրանք նպաստեն տնայնագո…ծութեան զարգացմանը Ռուսաստանում։

—

Մայրաքաղաքի լրագիրները հաղորդում… որպէս հաստատ տեղեկութիւն, թէ ան… բօէրական պատերազմի հերոս գեներալ Դէ… իր առաջիկայ ճանապարհորդութեան ժամա… Եւրօպայում, կայցելէ նաեւ Պետերբուրգ… Մօսկվա քաղաքները։ Դէվէտի նպատակն… նուիրատուութիւններ հաւաքել պատերազմի… սպանված բօէրների ընտանիքների օգտին։

—

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը կալ… տնտեսութեան ընկերակցութիւնների վերա… բերմամբ իր կազմած նօրմալ կանոնադրութե… նախագիծը ուղարկել է այժմ պետութեան… լոր գիւղատնտեսական ընկերութիւններին եւ զեմստվօներին՝ որպէս զի նրանք քնն…թեան ենթարկեն այդ կանոնադրութիւնը… ցոյց տան նրա թերութիւնները։

—

Առաջիկայ սեպտեմբեր ամսից Պետերբուր…գում կը սկսէ հրատարակվել մի պատկեր…զարդ երկշաբաթաթերթ «Գրաչար» (На… щикъ) անունով։ Երկշաբաթաթերթը հրատարա…վելու է Պետերբուրգի քաղաքային տպար… կառավարիչ Ֆիլիպպովի խմբագրութեամբ։

—

ՊԵԱՏԻԳՈՐՍԿԻՑ մեզ գրում են. «Յուլի… 21-ին, Պեատիգօրսկի հայոց եկեղեցում պ… տարագից յետոյ կատարվեց հոգեհանգի… հանգուցեալ Գրիգոր Զանշեանի յիշատակ… նրա մահվան տարեդարձի առիթով։ Պատարագ… Աբրահամ քահ. Շխինեանը մի քարոզ խօս… գրուատելով հանգուցեալի յիշատակը, ա…լացնելով որ նրա թողած որբերը այժմ կար…

Ռուսաստանում հանգերձ գիւղական դատարանը բրէական թեթեւ յանցանքների համար իրաւունք ունի մարմնական պատիժ նշանակելու, որի դէմ տասնեակ տարիներ շարունակ բողոքում է ռուսաց մամուլի լաւագոյն մասը ու որի ոչնչացումը ժամանակի հարց է, քանի որ մարմնական պատիժը, մորակի ու ճիպոտի, բզզիկի գործածութիւնը համարվում է մի սեւ բիծ պետական մարդասէր օրէնքների փայլուն ֆօնի վրա։

Այդ նշանաւոր կէտը, մարմնական պատժի կատարեալ բացակայութիւնը, մեր գիւղական կանօնադրութեան պարծանքը կարող է համարվել, որը ամենագեղեցիկ յուշարձան է Մեծ Իշխան Միխայիլ Նիկօլայեվիչի համար։ Եթէ օրէնսդրութեան մէջ լինէր մի ամենափոքր ակնարկ անգամ մարմնական պատժի թոյլատրման մասին, այն ժամանակ մեր տանուտէրներն ու դատաւորները փայտով, մորակով ու դագանակով, օրինաւոր հռչակելով նրանց գործածութիւնը, սարսափելի բարբարոսութիւններ կը գործէին։ Այժմս թէեւ գոյութիւն ունի ծեծը, թէեւ «նի պրանելը» շատ բնական ու ոչ պախարակելի երեւոյթ է գիւղական իշխանաւորի աչքում, բայց այնու ամենայնիւ համարվում է ըստ օրէնքի ապօրինի գործողութիւն, որի պատճառով երբեմն տուժում են գիւղական պաշտօնեաները ու այդպիսով խրատվում, զսպվում։

Այդպիսով պարզ է, որ մեր գիւղերի հասարակական կեանքում տեղի ունեցող անվերջ չարիքների պատճառը արդի գիւղական կանօնադրութիւնը, համայնական օրէնսդրութիւնը չէ, այլ ժողովրդի տգիտութիւնը, գիւղական անթափանցելի խաւարը, գիւղի վայրագ, անկիրթ, գռեհիկ գործիչների կամայականութիւնը, անզուսպ ախորժակը, գիւղական ժողովրդի անպատրաստականութիւնը՝ օգտվել ինչպէս հարկն է իրան նուիրած լայն իրաւունքներից, իր ներքին անկախութիւնից, իր համար կազմած մարդասէր, խելացի ու հեռատես օրէնսդրութիւնից։ Ժողովրդին հարկաւոր են մատչելի դպրոցներ, գրագիտութիւն, կրթութիւն եւ նա այն ժամանակ իր արդի համայնական օրէնսդրութեամբ երջանիկ կը լինի, կիմանայ նրա բարիքներից օգտվել, ինչպէս հարկն է։

Ես ճանաչում եմ երկու գիւղ, որոնք օգտվում են վաղուց այդ բարիքներից ու երբէք դժգոհութիւն չեն յայտնում այժմեան կանօնադրութեան դէմ, նրան չեն վերագրում իրանց հազուագիւտ ձախորդութիւնները, նրանով շատ երջանիկ են զգում իրանց ու նրանից լաւը չեն պահանջում, քանի որ նա շատ լաւ է։ Այդ գիւղերն են Ելենենդօրֆ ու Աննենֆելդ գիւղերը, ուր բնակվում են իսկական կուլտուրական մարդիկ, քաղաքակիրթ Եւրօպայի քաղաքակիրթ զաւակներ—գերմանացիները, որոնց իրաւունքները ոչ մի տանուտէր կամ դեկավար-կուլակ չէ կարող իւրացնել։ Հայ ու թուրք գիւղում տանուտէրը գիւղի տէրն է, շատ խուլ տեղերում համարեա նրա ինքնիշխան տէրը։ Նրա արբանեակները, «դուրգերն ու պաչօտնիկները», կազմում են համայնական ժողովը ու ամբողջ հասարակութեան անունից կարգադրում ամեն բան, իսկ մասսան մնում է իրաւազուրկ այն կողմին կանգնած ու լուռ ստորագրում է, աւելի լաւ է ասել՝ նրա անունից, օգտվելով նրա անգրագիտութիւնից, ստորագրում են մի քանի գրագէտներ համայնական, տեղի չունեցած ժողովի, կամ գինետակառի, «նուիրական տկճորի» չորս կողմում կայացած մտերիմ խորհրդակցութեան արձանագրութիւն—համախօսականը, որով ըստ մեծի մասին մի նոր բեռ է բարձվում իրաւազուրկ մասսայի շնքին։ Այդ բանում մեղաւոր չէ բնաւ գիւղական կանօնադրութիւնը։ Այն գիւղերում, ուր կան գրագէտներ, գրագիտութիւն, դպրոց, ուր մուտք է գործում տպագրական խօսքը յանձին լրագրի ու գրքերի, ուր կան ընթերցողներ, ուր այդպիսով լոյսի շողեր գոնէ քիչ-քիչ թափանցում են, համեմատաբար աւելի քիչ են կատարվում զեղծումներ, ապօրինութիւններ ու անիրաւութիւններ, քան այն գիւղերում, ուր «այր-բենի» անունը թէեւ լսել ու լսում են, բայց երեսը չեն տեսնում, հետեւելով այն առածին, որ ասում է՝ «Իգիթի անունը լսիր, բայց երեսը մի տեսնիր...»

Երբ այդ «իգիթը», կրթութիւնը, կուլտուրան, մուտք կը գործէ մեր ժողովրդի բոլոր խաւերը, այն ժամանակ նա կը ճանաչէ իր իրաւունքները, իր համար կազմած բարերար օրէնսդրութիւնը, որն այժմս ժողովրդական մասսայի տգիտութեան շնորհիւ շահագործման առարկայ է պղտոր ջրում ձուկ որսողների ձեռքում։ Փոխել այդ օրէնսդրութիւնը, մանաւանդ նրա հիմնական սկզբունքներն ու ոգին հարկաւոր չէ. այժմս մի կերպ օգտվելով նրանից, նրանով «եօլա» գնալով, ժողովուրդը քիչ-քիչ, ժամանակի ընթացքում աչքը բանալով, «խէրն ու շառը» իրարից ջոկել սովորելով, կրթվելով, կը գնահատէ, կը հասկանայ նրան ու կօգտվի նրանից այն ժամանակ ինչպէս հարկն է։ Եթէ գիւղական ժող…վուրդը զրկվի այժմեան համայնական կարգ…րից, օրէնսդրութիւնից, որի վրա հիմնվում են այդ կարգերը, դա կը լինի մի մեծ դժբախ…տութիւն նրա համար, նրա վիճակը աւելի կը վատանայ ու նա երբէք աչք չի բանայ, ընտելանայ ինքնուրոյն հասարակական կեան… ու չի հասունանայ նրա համար. նա կը… խնամքի կարօտ մի յաւիտենական մանուկ։

Այժմեան կանօնադրութեան ամենամեծ… պակասութիւնը այն է, որ տանուտէրի, … օգնականի ու դատաւորների իրաւունքների սահմանները խստօրէն ու պարզ չեն որոշված ու այդ պատճառով գիւղական կառավարութեան այդ երեք օրգանները գտնվում են մի… տական անտագօնիզմի, փոխադարձ թշնամու…թեան մէջ, որի շնորհով գործերը բարդվում, խճճվում են ու անթիւ ապօրինութիւններ, անկարգութիւններ ծնում։ Կանօնադրութիւնը վերաքննելիս հարկաւոր է այդ կէտի վրա լուրջ ուշադրութիւն դարձնել ու մանրամասն ձեւ…կերպել ու թուել այդ երեք օրգանների իրաւունքները։ Կանօնադրութեան միւս արժանաւորութիւնների ու աննշան թերութիւնների եւ գիւղական համայնական կեանքի լաւ ու… կողմերի մասին մի ուրիշ անգամ։ Ծանօթ… հարցի կատարեալ լուսաբանութեան համար… կարեւոր ու գնահատելի են մասնագէտ ու… ժողովրդագէտ իրաւաբանների կարծիքները, որոնց… մասին յուսով ենք կարդալ «Մշակի» էջերում։

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

Բանանց գիւղ

...ին օգնութեամբ։ Անցեալ տարի յայտնի բարեգործ Ա. Կաճկաճեանի նախաձեռնութեամբ [illegible] հանգանակութիւն էր բացված. հետեւելով այդ օրինակին այսօր էլ կամաւոր ստորագրութիւն էր բացված յօգուտ թիւրքահայ որբերի, որի գումարը հասաւ 600 րուբլու։ Նուիրատուութիւնը դեռ պիտի շարունակվի։ Պատարագին երգում էր քառաձայն երկսեռ խումբը, փոքրիկ եկեղեցին եւ բակը լցվել էին աղօթողներով, որոնք եկել էին բոլոր կողմերից, Վարդավառի տօնի պատճառով»։

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ գրում են. «Անցեալ շաբաթ մեր հարեւան Տաշբուռուն հայ գիւղացիների տաւարը թիւրքահպատակ քիւրդերը հանդի միջից քշեցին տարան։ Տանողները, ինչպէս պատմում են, 5 զինված քրդեր են եղել, գիւղի հովիւներին էլ իրանց հետ միասին մինչեւ մօտաւորապէս սահմանագլուխ տանում են, որպէս զի շուտով չը գնան գիւղը հաւար տանեն, Տաշբուռունից տաւար տանելու այս երրորդ դէպքն է»։

—

ՄԱՂԱՒՈՒԶ գիւղից (Զիվանշիրի գաւառ) մեզ գրում են. «Յուլիսի 14-ին Գանձակի նահանգապետը, Զիվանշիրի եայլաղներից վերադառնալու ժամանակ, երրորդ անգամ այցելեց մեր գիւղը։ Գիւղական համայնքի հինգ հայ գիւղերի ներկայացուցիչները ժողովվել էին՝ դիմաւորելու նահանգապետին։ Մեծ-չինացիների ցանկութեանը—ապագայ ուսումնարանը բանալու իրանց գիւղում՝ պ. նահանգապետը պատասխանեց, թէ համայնական ուսումնարանը վերջնականապէս վճռված է բանալ Մաղաւուզ գիւղում, որովհետեւ այդ գիւղը կենտրոնական դիրք ունի։ Նահանգապետը, իմացած լինելով մեծ-չինացի մի ժողովրդական ցեցի արարմունքները եւ գանգատներ լսելով նոյն վաշխառուի եւ աքլակատի մասին՝ խոստացաւ իսպառ անվնաս դարձնել նրան։ Վերջը նահանգապետը շնորհակալութիւն յայտնեց մեր Մաղաւուզ հայաբնակ գիւղի բնակիչներին, որ նրանք լաւ դրացութիւն են անում ռուս գաղթականների հետ եւ միշտ օգնում են նրանց»։

—

ԿՕՋՈՐԻՑ մեզ գրում են. «Հանգուցեալ Գրիգոր Զանշեանի մահվան երկրորդ տարեդարձի առիթով, որ լրացաւ յուլիսի 17-ին, Կօջորի հայոց եկեղեցում, կիրակի օր, յուլիսի 21-ին, հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կատարվեց։ Հոգեհանգստի նախաձեռնողն էր հանգուցեալի եղբայրը։ Պատարագին ներկայ էր հասարակութեան մեծ բազմութիւն, աչքի էին ընկնում նաեւ օտարազգիներ, որոնցից շատերը եկել էին յատկապէս հանգուցեալի յիշատակը յարգելու»։

—

ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿԻՑ մեզ գրում են. «Այս տարի ամառանոց եկողների թիւը անհամեմատ շատ է անցեալ տարիներից, սակայն քչերն են դժբաղդաբար վերականգնել իրանց քայքայված առողջութիւնը, շնորհիւ անձրեւային եւ ցուրտ եղանակներին։ Պեատիգօրսկում դեռ ոչինչ, իսկ Էսսէնտուկի, Կիսլովոդսկ եւ Ժելեզնովոդսկ եղողներից մեծամասնութիւնը տառապում է խոնաւութիւնից»։

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ մեզ գրում են. «Մայիսի 8-ին եկած խոշոր կարկտից յետոյ, որ այնքան էլ վնաս չը հասցրեց մեր «մատղաշ» ցանքերին, մինչեւ այս յուլիսի 10-ը մի կանոնաւոր անձրեւ տեղացած չէր մեզանում։ Տեղական ժողովուրդը, անցեալ տարիների դառն փորձերից խրատված, այն աստիճան երկիւղի մէջ էր, որ բոլորովին կորցրել էր իր յոյսը։ Շրջակայ գիւղերի ժողովուրդը նոյնպէս մի տեսակ տարօրինակ դրութեան մէջ էր գտնվում անձրեւ չը լինելու պատճառով, այնպէս որ հասարակութիւնները գիւղերում սկսել էին «մատաղներով» Աստծու սիրտը քաղցրացնել։ Սեւանի ս. Նշանը նոյն իսկ շրջեցրին ժողովրդի մէջ, որ խնայէ—անձրեւ տայ (այդպիսի դառն րոպէներին ժողովուրդը ինչ միջոցների ասէք՝ դիմում է)։ Սակայն երկինքը գթաց եւ ամսիս 10-ին տեղաց երկարատեւ անձրեւ, եւ կշտացրեց այրված-պապակված ցանքերը, նորից կենդանութիւն տալով բուսականութեան եւ զովացնելով ընդհանրապէս խեղդող օդը։ Այժմ ամբողջ ազգաբնակութիւնը գոհ է տեղացող անձրեւի շնորհիւ. ուրախ է մանաւանդ աղքատ դասակարգը թէ քաղաքում եւ թէ մերձակայ գիւղերում, քանի որ երաշտի պատճառով հացի գինը օրէցօր բարձրանում էր, իսկ այժմ ընկնելու նշաններ է ցոյց տալիս, որովհետեւ հացի բերքի առատութիւնը արդէն ակներեւ է։ Մեզանում բոլոր ցանքերը գարնանացան են, ուստի այն ցանքերը, որոնք տեղի ունեցան մարտի վերջերին եւ ապրիլի սկզբներին, այժմ շատ լաւ տեսք ունեն, իսկ մայիսին կատարված ցանքերը մի փոքր նօսր են եւ կարճահասակ։ Սակայն վերջին անձրեւները սրանց էլ կը դրստեն»։

—

ՂՈՒԲԱՅԻՑ մեզ գրում են. «Բագուի կլասիկական գիմնազիայի աշակերտներից այս տարի ամառանոց աշակերտական կօլօնիա եկածների թիւը հասնում է մօտաւորապէս հարիւրի, իսկ իգական գիմնազիայինը—քսան եւ ութ աշակերտուհիների։ Նրանք ապրում են Հուսարում, մի վերստ ու կէս հեռաւորութեան վրա մէկը միւսից. առաջինները ապրում են կօլօնիայում, իսկ վերջինները՝ Հուսարում, ուր այս տարի անչափ շատ ամառանոց գնացողներ կան։ Տեղը այնտեղ աւելի գեղեցիկ է, ջուրը աւելի առողջարար եւ նոյն իսկ կեանքը աւելի ուրախ է անցնում, քան մեր Ղուբայում, քանի որ այնտեղ կայ մուզիկա եւ աւելի լաւ յարմարութիւններով մեծ այգի, ուր շաբաթը երկու անգամ երեկոյթներ են լինում, չեն թողնում այգին ոչ թուրք, ոչ էլ սկանդալիստներ մտնեն. մեր Ղուբայի այգին այդ բարիքից զրկված է։ Անցեալ շաբաթ օրհնեցին Հուսարում սուրբ Նինայի ուսումնարանի նորակառոյց սեփական շինութիւնը, իսկ երկու շաբաթ առաջ կօլօնիստները իրանց վեց ուսուցիչներով ոտով ճանապարհորդութիւն կատարեցին ուսումնասիրելու համար՝ Ավարան եւ Հիլ-Ղազմալար գիւղերը։ Ամառվայ ընթացքում մի քանի այդպիսի ճանապարհորդութիւններ կը կատարեն։ Ուսուցիչները աշակերտների հետ պարապվում են կանոնաւոր կերպով, օրական հինգ դաս է լինում, բացի այդ պարապվում են եւ պարտիզպանութեամբ, իւրաքանչիւր աշակերտ ամառվայ սեզոնի համար վճարում է վաթսուն րուբլի. բացի այդ դասերով զբաղվելու համար վերցնում են առանձին վճար։ Կան այնպիսիները, որոնք այդ գումարից աւելի շատ են վճարում, նուիրելով միանուագ գումար, որը չէ անցնում երկու հարիւր րուբլուց»։

—

ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ մեզ գրում են. «Յուլիսի 14-ին Սեւանի վանահայր Սարգիս եպիսկոպոս Փիլոյեանց, տեղական հոգեւորականութեան մասնակցութեամբ, օրհնեց մեր քաղաքի նորակառոյց ս. Աստուածածին եկեղեցու հիմքը։ Պատարագից յետոյ, ժամը 12-ին, հոգեւորական դասը զգեստաւորված ս. Կարապետ եկեղեցուց դուրս գալով, հանդիսաւոր թափորով անցաւ դէպի նորակառոյց եկեղեցին եւ սկսեց օրհնութեան ծիսակատարութիւնը։ Թափորի հետ գնում էին 16 հոգի «քաւորներ» (9 կանայք, 7 տղամարդիկ), որոնք ափսէի մէջ ձեռքներին կրում էին 16 հատ քարեր, որ պէտք է թաղվէին եկեղեցու հիմքի մէջ, ի յիշատակ 12 առաքեալների եւ 4 աւետարանչի։ Հանդէսը, որ գրաւել էր 5—6000 հոգի հանդիսականներ, վերջացաւ ժամը 2-ին։ Միւս օրը, ամսի 15-ին, սկսվեց եկեղեցու կառուցումը կապալառուների միջոցով»։

—

ՆՈՎՈՐՕՍԻՅՍԿԻՑ մեզ գրում են. «Յուլիսի 18-ին, կէս օրից յետոյ ժամը 2-ից մինչեւ 4-ը, աննկարագրելի անձրեւ տեղաց, որի նմանը այստեղ դեռ չէր տեսնված։ Ամեն մի փողոցով ջուրը գետի պէս էր գնում։ Յիսունի չափ տներ ջրով լցվեցին. այդ տների բնակիչները հազիւ կարողացան ազատել իրանց իրեղէնները»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

—

Լայպցիգ, յուլիսի 28-ին

Բրիւսսէլում, ինչպէս գիտէք, յուլիսի 17—18-ին գումարվեց հայասէր եւրոպացիների կօնգրէսը։

Հետաքրքրական էր այդ րոպէին հետեւել գերմանական մամուլին։ Շատ հասկանալի է, որ «Alldeutsche» շօվինիստ նացիօնալիստների, րէալ-քաղաքագէտների ստուար, ալտօնեալ բանակը չէր կարող սառնասրտութեամբ վերաբերվել դէպի մի այնպիսի մարդասիրական խնդիր, որի վրա Բիսմարկեան կաբինէտը դեռ վաղուց էր խաչ դրել։ Բնական էր սպասել, որ քաղաքական մամուլը, կոմպլոտներով լարված ցանցառ հրապարակախօսները, չէին կարող հիմի էլ վեր չը ցնցվել, պանիքական սարսափով չը բռնվել եւ մոգական ճիչերով չը բաղխել «մեծ հայրենասէրի» հարազատ ուրուականի՝ կոմս Բիւլօվի սրբատաշ կաբինէտի դուռը. մանաւանդ երբ նկատեցին, որ մի սիրտ ու հոգի դարձած Գերմանիայի ազդեցիկ շրջաններից բազմաթիւ համակրողներ՝ պրօֆէսօրներ եւ սօցիալիստների պարագլուխները, իրանց սիրալիր մասնակցութիւնն ու համակրանքն էին արտայայտել հայասէրների կօնգրէսի առիթով։

Սակայն այստեղ մեզ զբաղեցնում է մի այլ խնդիր։ Անշուշտ դարուս րէալ քաղաքականութ[եան] տնտեսական շահագրգիռ շահերի ոգուն ծանօթ մէկը բնաւ չի զարմանայ, երբ մի քաղաքական օրգան, մի նեղահայեաց հրապարակախօս ամբողջ հոգով ժխտէ մի որ եւ է ժողովրդի նոյն իսկ կեանքը, եթէ դա հակառակ է իրանց քաղաքական փոքրոգի շահերին։ Սակայն խնդիրն այդ պարզ շրջանակի մէջ չէ մնում, եւ անկարելի է լռել, երբ մի մամուլ իր կոչման բարձրութիւնից ընկնելով, Գուտտենբերգի գիւտը կատարեալ սրիկայութեան գործիք է դարձնում։ Անկարելի է անտարբերութեամբ վերաբերվել, տեսնում ենք, երբ օրգանների մի շարք, ագիտաբար թէ դիտաւորութեամբ, հրապարակով մեղանչում է պարզ ու պայծառ իրողութեան դէմ եւ մի դժբաղդ ժողովրդի նկատմամբ խեղաթիւրված նիւթ մատակարարում գերմանական ընթերցող հասարակութեան։ Այսպէս, ազդեցիկ թերթերից մէկը (օր. «Hamburger Nachrichten»), հայ ժողովրդի մասին նկատում է ի միջի այլոց իր ընդարձակ առաջնորդողում. «Փոխանակ եւրոպացի մարդասէրները հայերի ազատութեան մասին ծրագիրներ կազմելու, մեծ գործ կատարած կը լինէին, եթէ թիւրքերին եւ քրդերին հրէական ճարպիկութեամբ հարստահարող հայերին հասկացնէին հանգիստ մնալ իրանց տեղը»... Ինչպէս էք հաւանում քաղաքական մամուլի շրջանում մեծ յարգանքի արժանացած եւ հայերի անհաշտ թշնամի «Leipsiger Neueste Nachrichten» թերթի այն տգէտ ու մոլար հաւակնութիւնը, որ իբր թէ բոլոր հայերը բաժանվում են երկու խոշոր հատուածների. երկրագործութեամբ զբաղվող պարզ ու միամիտ գիւղացիներ եւ նաւահանգստային քաղաքներում բնակվող աւերիչ, վաշխառու վաճառականներ։ Ի սէր Աստուծոյ—գոչում է նա կօնգրէսի հասցէին—հանգիստ թողէք Եւրոպան այդ հայկական հարցից եւ թոյլ տուէք հայերին իրանց տեղը հանգիստ մնալու»... Եւ այսպէս անվերջ. Բիսմարկի «հողաթափերը» լիզող հրապարակախօսների մի խոշոր բանակ յարմար առիթ գտաւ մասսայի մէջ այլանդակ կարծիքներ տարածելու մի ժողովրդի մասին, որի տառապանքները յայտնի են աշխարհին։

Բ. Իշխանեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Ինչպէս հաղորդում են «Temps» լրագրին Կ. Պօլսից, թիւրքական կառավարութիւնը ուզում է միջոցներ ձեռք առնել այն բանի դէմ, որ հայերը չանցնեն ռուսական սահմանը եւ մտնեն Թիւրքիա։ Սահմանապահ զօրքերի թիւը կաւելացնվի մի քանի բատալիօններով, ռուսական սահմանի վրա կը շինվեն 35 նոր բլոկհաուզներ, իսկ Հասան-Կալայում մնալու համար կը նշանակվի սահմանապահ զօրքի մի արտակարգ գործակալ։ Կ. Պօլսից դէպի փոքրասիական ռուսաց սահմանագիծը կուղարկվի մի առանձին մասնաժողով, որ պիտի որոշէ յարմարաւոր տեղեր բլոկհաուզներ շինելու համար։

—«Arménie» լրագրում տպագրված է մի հեռագիր՝ ուղարկված սուլթանին Ջէզիրէից, Դիարբէքիրի վիլայէթից։ Հեռագրի տակ ստորագրել են ասօրական առաջնորդական փոխանորդ Մատրան Բենեան, քաղդէական—Մար Եակօբ, հայ-լուսաւորչական—Տէր-Յակոբ, ասօրա-կաթօլիկական—Կաս-Կասուն, հրէական րաբբի Շամուէլ եւ քաղաքի ներկայացուցիչներ Սարգիս, Աբդուլլար, Աբդուլլային եւ Բլօուս։ Հեռագրի մէջ ասված է հետեւեալը. «Ահա մի քանի տարի է, որ մեր երկրի խաղաղ եւ հաւատարիմ հպատակ ազգաբնակութիւնը ենթարկվում է ամեն տեսակ զրկանքների եւ ապօրինութիւնների Մուստաֆա-փաշայի, նրա փեսաներ Թաղիրի եւ Ֆատտիհի ու վերջիններիս որդկերանց կողմից։ Կառավարութիւնը ոչ մի միջոց ձեռք չառաւ նրանց դէմ մեզ պաշտպանելու համար, այս պատճառով Ջէզիրէ քաղաքը ասպարէզ դարձաւ նրանց անկարգութիւնների, իսկ շրջակայ գիւղերը—սպանութիւնների եւ աւազակութիւնների։ Գիւղերի մեծ մասը աւերված է։ Մօտիկ ժամանակներումս 600 զինուորներ Համիդիէի հեծելազօրքից, սպառազինված Մարտինիի հրացաններով, Մուստաֆա-փաշայի հրամանատարութեամբ, յարձակվեցին քրիստոնեաների Խազիկ եւ Բա-Բիկ գիւղերի վրա, որոնք 8 ժամվայ ճանապարհ հեռու են Ջէզիրէից, սպանեցին 40 մարդ եւ վիրաւորեցին էլ աւելի մարդկանց։ Նրանք սպառնում են աւելի առաջ գնալ իրանց քաջագործութիւնների մէջ եւ յարձակվել քաղաքի վրա։ Քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնը պաշարված է սարսափով, որովհետեւ ամենքի կեանքն ու գոյքը վտանգի մէջ են։ Եթէ Մուստաֆա-փաշայի եւ նրա ազգականների անզուսպ կամայականութեան անկարելի լինի վերջ դնել խաղաղ ճանապարհով, մենք աղերսում ենք ձեր մեծութիւնից ուղարկել այստեղ զօրքեր, որոնք պաշտպանեն եւ հովանաւորութիւն ցոյց տան ազգաբնակութեան, որ պատրաստվում է թողնել իր հայրենիքը եւ գաղթել ուրիշ տեղեր։ Ինչպէս այս, այնպէս էլ բոլոր ուրիշ դէպքերում, ամեն ինչ կախված է ձեր օգոստափառ մեծութեան կամքից եւ ողորմածութիւնից»։

—«Mouvement Macédonien» լրագրին գրում են Միտրօվիցից, թէ յայտնի աւազակ Մուխարէմ, որ երկար տարիներ սարսափ էր գցել քրիստոնեայ ազգաբնակութեան վրա, վերջապէս անձնատուր եղաւ թիւրքաց կառավարութեան։ Չը նայելով այն անթիւ—անհամար սպանութիւններին, որ գործել է Մուխարէմ, չը նայելով այն հանգամանքին, որ նրա աւազակային խումբը աւերակ դարձրեց ամբողջ երկիրը, թիւրքական կառավարութիւնը ամենայն պատրաստակամութեամբ ներումն շնորհեց եւ խօսք տուեց կատարելապէս անպատիժ թողնել նրան։ Շատ կարելի է, որ Մուխարէմ, քրիստոնեաների այս պատիժը, շուտով նշանակվի մի զօրաբաժնի հրամանատար կամ մի քաղաքի ոստիկանապետ։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

23 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Յուլիսի 22-ին ճապօնական պրինց Կօմատցու հրաժեշտի ընդունելութիւն ունեցաւ Թագաւոր Կայսրի մօտ Նորին Մեծութիւն Թագուհի Կայսրուհու «Ալէքսանդրիա» ամառանոցում եւ յուլիսի 23-ին Մոսկվայի վրայով ուղեւորվեց Վլադիվոստոկ։

ԲԵԼԳՐԱԴ։ Պատգամաւորների ժողովը երկրորդ ընթերցանութիւնից յետոյ ընդունեց փոխատուութեան վերաբերեալ նախագիծը առանց փոփոխութիւնների։

ՄԵՄԵԼ։ «Հօհէնցօլլէրն» նաւը, որի վրա է Վիլհելմ կայսրը, առաւօտեան 10 ժամին երեւաց հօրիզօնում «Պրինց Հէնրիխ» եւ «Նիմֆա» շրջանաւերի ու «Սլէյպնէր» համբաւաբեր նաւի հետ։ Նաւերը անցկացան վեց ծովային մղոնից հեռու։

ՎԻԵՆՆԱ։ Քննադատելով գերմանական կայսրի ուղեւորութիւնը դէպի Րէվէլ՝ «Fremdenblatt» մատնանացոյց է անում իրար յաջորդող ֆրանս-ռուսական եւ ռուս-գերմանական տեսակցութիւնները եւ այս յաջորդականութեան մէջ տեսնում է ապացոյց այն բանի, որ Ռուսաստանի դաշնակցական միութիւնը ֆրանսիական հանրապետութեան հետ հակառակ չէ բարեկամական յարաբերութիւններ պահպանելուն Գերմանիայի հետ։ Դիպլօմատիական աշխատանքի ծանրութեան կենտրոնը գտնվում է այժմ տնտեսական հարցերի շրջանում։—«Volks-Zeitung» համարում է տեսակցութիւնը որպէս խաղաղութեան մի այնպիսի նշանացոյց, որ առանձնապէս մեծ նշանակութիւն ունի ամբողջ աշխարհի համար։—«Deutsche Zeitung» կարծիք է յայտնում, որ եթէ տեսակցում են միմեանց հետ երկու միապետներ, որոնք իրանց ձեռքի տակ ունեն այնքան հզօր միջոցներ եւ որոնք ցամաքային պետութիւնների երկու մեծ խմբերի ներկայացուցիչներ են, նրանք պայմանաւորվում են խաղաղութեան ճանապարհով ընթանալու միջոցների մասին. այնպիսի միջազգային բարդութեան վտանգը, որը կարողանար պատերազմ առաջացնել, համարեա թէ գոյութիւն չունի այժմ։

ՐԷՎԷԼ։ Առաւօտեան 11 ժամին նաւահանգիստ հասաւ «Штандартъ» զբօսանաւը։

ՐԷՎԷԼ։ Ժամի 1-ին էստլեանդական նահանգապետի պաշտօնակատարը ուղեւորվեց շոգեշարժ նաւակով դէպի «Штандартъ» զբօսանաւը, ուր ողջունեց Նորին Մեծութեան։ Ժամի 2-ին եւ 35 րոպէին Թագաւոր Կայսրը, Մեծ-Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրովիչի ուղեկցութեամբ, մինչ նաւահանգստում գտնվող թնդանօթաձիգ նաւատորմը ողջոյնի հրաձգութիւն էր կատարում, բարեհաճեց շոգեշարժ նաւակով ուղեւորվել դէպի նաւամատոյցը։ Նաւամատոյցի մօտ Նորին Մեծութեանը դիմաւորեց նահանգապետը. քաղաքագլուխը ողջունեց Նորին Մեծութեանը քաղաքի կողմից եւ արծաթեայ սկուտեղով մատուցեց աղ ու հաց։ Պահնակի ընդունելուց յետոյ՝ Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց, Մեծ Իշխան Ալէքսէյ Ալէքսանդրովիչի ուղեկցութեամբ, նստել բաց կառք եւ գնալ Ալէքսանդր-Նեւսկի մայր եկեղեցին, ուր նրան դիմաւորեց ամբողջ հոգեւորականութիւնը խաչով եւ օրհնված ջրով։ Կարճ մաղթանքից յետոյ՝ Թագաւոր Կայսրը

մեկնեց դէպի ամրոցը, ուր չքեղ զարդարված սենեակներում Նորին Մեծութեան բաղդ ունեցան ներկայանալու բոլոր պաշտօնատար անձինք։ Պալատից Թագաւոր Կայսրը գնաց լութերականների եկեղեցին, ուր Նրան ողջունեց լութերականների ամբողջ հոգեւորականութիւնը։ Թագաւոր Կայսրը այցելեց ազնուականների ժողովարանը, քաղաքային տունը, նոյնեց «Մուսալկայի» արձանը, Պետրոս Մեծի տնակը եւ ծովային ժողովարանը, ու հրաժեշտ տալով, մեկնեց Եկատերինէնտալի պալատը, որտեղ փօլօստի աւագը, էստլեանդական գիւղացիների կողմից, եւ ժուժկալութեան ընկերութեան աւագը բաղդ ունեցան մատուցանելու Նորին Մեծութեան աղ ու հաց։ Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց պատշգամբից լսել այստեղի երգեցիկ խմբերի սերենադան, որի ժամանակ մասնակցող կանայք էստօնների ազգային հագուստներով էին։ Ժամի 6-ին Թագաւոր Կայսրը ուղեւորվեց դէպի «Штандартъ» զբօսանաւը ծովային համազգեստով։ Ճանապարհի ամբողջ երկարութեան վրա ժողովուրդը ոգեւորված ողջունում էր Թագաւոր Կայսրին։ Նաւամատոյցն եւ տները թաղված էին դրօշակների, գիրլեանդների եւ զանազան զարդարանքների մէջ։ Թագաւոր Կայսրի գալու ժամանակ եղանակը լաւ էր, ապա սկսեց անձրեւ գալ։

24 յուլիսի

ԼՕՆԴՕՆ։ Վերջին տեղեկութիւններով՝ յուլիսի 25-ին (օգոստոսի 6-ին) Թագաւորը հանդիսաւոր մուտք կը գործէ Լօնդօն։ Կայարանից նա կը գնայ Բուկինգամի պալատը բաց կառքով, փոքր ինչ երկար ճանապարհով, Գրօվէնորեան փողոցով, Հայդ-պարկի մօտով։

ՍՕՖԻԱ։ Պատգամաւորների ժողովը ընդունեց զինուորական բիւջէտը եւ հաստատեց 750,000 ֆրանկի կրէդիտը տների եւ զօրանոցների համար Շիպկայում։

ԲԵՐԼԻՆ։ «Norddeutsche Zeitung» ասում է, թէ բարեկամ Միապետների նոր տեսակցութիւնը մի պատասխան է այն այցելութեան, որ տուեց Նիկօլայ Կայսրը անցեալ տարի Դանցիգի ծովածոցում գտնվող նաւատորմին։ Այն ժամանակ երկու Միապետներն էլ ցանկութիւն յայտնեցին հանդիպել այս տարի եւս ռուսական ափերի մօտ եւ, յուրախութիւն մեր, այդ ցանկութիւնը այժմ կատարվում է։ Կայսրին առանձնապէս հաճելի է ողջունել Ռուսաց քաջարի Կայսրին, որի հետ նա միացած է փոխադարձ սրտագին սիրոյ զգացմունքներով։ Գերմանիայի եւ Ռուսաստանի յարաբերութիւնները Միապետների վերջին տեսակցութիւնից յետոյ աչքով կերպով զարգացան եւ իրերի ընդհանուր դրութիւնը նորից կարող է մօքերի վստահ փոխանակութեան առարկայ լինել երկու հզօր Միապետների մէջ, որոնց քաղաքականութիւնը ամենից առաջ ի նկատի ունի խաղաղութեան պահպանութիւնը։ Բանակցութիւնները, որոնց կը մասնակցեն մինիստրները, չեն կարող չազդել ընդհանուր քաղաքականութեան վրա, ինչպէս նաեւ բարեկամական համաձայնութեան ամրապնդման վրա Գերմանիայի եւ Ռուսաստանի մէջ։ Բիւլօվ կատարում է Նիկօլայ Կայսրի ցանկութիւնը՝ անմիջական յարաբերութիւններ սկսելով կոմս Լամզդօրֆի, ռուսական քաղաքականութեան փորձված ղեկավարի հետ։

Կ. ՊՕԼԻՍ։ Օխրիդայի մօտ ալբանական աւազակային խմբի, որ բաղկացած էր աւելի քան 100 մարդուց, եւ թիւրքական զօրքերի մէջ տեղի ունեցաւ ընդհարումն. աւազակապետը եւ 13 հոգի սպանված են, մնացածները ցրվեցին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԷԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը նշանակված են Պետերբուրգի հաշւով, փակագծում Թիֆլիսի հաշւով)

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բագու շաբաթը մէկ անգամ ուրբաթ օրերը դուրս է գալիս առաւօտեան 10 ժամ 15 րոպ. (11 ժ. 49 ր.), հասնում է Բագու գիշերվայ 12 ժամ 11 ր. (1 ժ. 9 րոպէին)։

Արագ գնացք Բագուից—Թիֆլիս դուրս է գալիս ուրբաթ օրերը գիշերվայ 12 ժամ 52 րոպէ (1 ժ. 50 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 2 ժ. 45 ր. (3 ժ. 43 ր.)։

Արագ գնացք Թիֆլիսից—Բաթում ամեն օր դուրս է գալիս առաւօտեան 6 ժ. 45 ր. (7 ժ. 43 ր.) հասնում է Բաթում երեկոյեան 5 ժ. 2 ր. (6 ժ.)։

Արագ գնացք Բաթումից—Թիֆլիս ամեն օր դուրս է գալիս երեկոյեան 10 ժ. 10 ր. (11 ժ. 8 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 9 ժ. 4 ր. (10 ժ. 2 ր.)։

Պօստատար գնացք Բագուից դուրս է գալիս երեկոյեան 9 ժ. 22 ր. (10 ժ. 20 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 3 ժ. 56 ր. (4 ժ. 54 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 5 ժ. 9 ր. (6 ժ. 7 ր.), հասնում է Բաթում առաւօտեան 5 ժ. 40 ր. (6 ժամ 38 րոպէին)։

Մարդատար գնացքը Բագուից դուրս է գալիս ցերեկվայ 2 ժ. 27 ր. (3 ժ. 25 ր.), հասնում է Թիֆլիս առաւօտեան 7 ժ. 39 ր. (8 ժ. 37 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից առաւօտեան 8 ժ. 29 ր. (9 ժ. 27 ր.), հասնում է Բաթում երեկոյեան 8 ժ. 30 ր. (9 ժ. 28 ր.)։

Պօստատար գնացքը Բաթումից դուրս է գալիս գիշերվայ 11 ժ. 5 ր. (12 ժ. 3 ր.), հասնում է Թիֆլիս ցերեկվայ 11 ժ. 34 ր. (12 ժ. 32 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից ցերեկվայ 12 ժ. 36 ր. (1 ժ. 34 ր.), հասնում է Բագու առաւօտեան 6 ժ. 16 ր. (7 ժ. 14 ր.)։

Մարդատար գնացք Բաթումից դուրս է գալիս առաւօտեան 7 ժ. 5 ր. (8 ժ. 3 ր.), հասնում է Թիֆլիս երեկոյեան 6 ժ. 39 ր. (7 ժ. 37 ր.), դուրս է գալիս Թիֆլիսից երեկոյեան 7 ժ. 24 ր. (8 ժ. 22 ր.), հասնում է Բագու ցերեկվայ 12 ժ. 5 ր. (1 ժ. 3 ր.)։

Պօստատար գնացք դուրս է գալիս Թիֆլիսից դէպի Կարս երեկոյեան 8 ժ. 30 ր. (9 ժ. 28 ր.). հասնում է Սանահին 1 ժ. 35 ր. (2 ժ. 33 ր.), Ղարաքիլիսա գիշերվայ 3 ժ. 32 ր. (4 ժ. 30 ր.), Ալէքսանդրօպօլ առաւօտեան 7 ժ. 17 ր. (8 ժ. 15 ր.), Կարս ցերեկվայ 11 ժ. 1. (11 ժ. 59)։

Պօստատար գնացք Կարսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 4 ժ. 57 ր. (5 ժ. 55 ր.), հասնում է Ալէքսանդրօպօլ երեկոյեան 8 ժ. 5 ր. (9 ժ. 3 ր.), Ղարաքիլիսա 11 ժ. 42 ր. (12 ժ. 40 ր.), Թիֆլիս առաւօտեան 6 ժ. 20 ր. (7 ժ. 18 ր.)։

Խառն գնացք Թիֆլիսից դուրս է գալիս ցերեկվայ 2 ժ. 15 ր. (3 ժ. 13 ր.), հասնում է Ղարաքիլիսա 9 ժ. 30 ր. (10 ժ. 28 ր.) Ալէքսանդրօպօլ գիշերվայ 1 ժ. 25 ր. (2 ժ. 23 ր.)։

Խառն գնացք Ալէքսանդրօպօլից դուրս է գալիս առաւօտեան 5 ժ. 25 ր. (6 ժ. 23 ր.), հասնում է Ղարաքիլիսա առաւօտեան 8 ժ. 35 ր. (9 ժ. 33 ր.) և Թիֆլիս ցերեկվայ 3 ժ. 37 ր. (4 ժ. 35 րոպէին)։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բ. ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ՝

Բ. Ս. Նաւասարդեան—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) և միզասեռ. հիւանդ.

Ն. Ի. Գզելիեվ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.

Զ. Ի. Բարսեղեանց—11—12 ժ. կանանց և երեխայոց հիւանդ.

Գ. Ա. Թարխանեանց—1—1½ ժ. Ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Ն. Ի. Գզելիեվ—6—7 ժ.

Գ. Ա. Թարխանեանց—7—8 ժ. Ներքին և երեխայոց հ.

Բ. Ս. Նաւասարդեան—7½—8 ժ.

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Օ. Տ. Ռուվանեցսկի—ատամ. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ ՆԱԽԱՍԱՐԴԵԱՆ

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԴՊՐՈՑԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ սրանով յայտարարում է, որ նորեկ աշակերտների քննութիւնները սկսվելու են օգոստոսի 26-ին։ Նորեկ աշակերտները պարտաւոր են ներկայացնել ծննդեան վկայական (իսկական եւ ոչ քաղուածք) եւ ծաղկի պատուաստման վկայական։ Առանց վկայականների նորեկ աշակերտները քննութեան չեն ենթարկվի։

1—3 Տեսուչ՝ Ս. Բալաղեան

ՄԻ ՀԻՆ ԴՊՐՈՑԱՒԱՐՏ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

ՈՐՈՆՈՒՄ Է ՊԱՇՏՕՆ

կալուածքների վրա կառավարիչ, վերահսկող, կօնտօրշչիկ եւ այլն։ Հասցէն հարցնել «Մշակի» խմբագրատանը։ 5—5

Պետերբուրգի Օբուխովսկի հիւանդանոցի օրդինատոր

ԲԺԻՇԿ

Մ. Ի. ՄԷԼԻՔ-ԲԱԲԱԽԱՆԵԱՆՑ

ընդունում է ներքին, կանանց (գինեկօլօգիական մասսաժ) եւ ջղային հիւանդների. ամենայն օր, ժամի 11-ից—1 առաւօտեան, 5—7 երեկոյեան

Հասցէն՝ Գօլօվինսկի պրօսպէկտ, տ. № 39, Պօնդօեվի, Նիկօլօպօվի դեղատան մօտ։

ԹԱՐԳՄԱՆՎՈՒՄ Է

Պօտապենկօի

„ԳԵՆԵՐԱԼԻ ԴՈՒՍՏՐԸ“

8—8 Ս. Վ. Բաբիեան

Ա Զ Դ

„ՄՈՒՐՃԻ“ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

յիշեցնում է այն բաժանորդներին, որոնք ստանում են ամսագիրը՝ բաժանորդագինը մասամբ վճարելու պայմանով, որ յուլիսի 1-ին պէտք է ուղարկված լինէր վճարի վերջին մնացորդը. յիշած բաժանորդներից շատ շատերը (աւելի քան 100 հոգի) մինչեւ օրս չեն իրանց վրա մնացած ապառիկները։ „Մուրճի“ յուլիսեան համարը, № 7, կուղարկվի այն այն բաժանորդներին, որոնք մինչեւ այդ համարի լոյս տեսնելը լրիւ վճարած լինեն տարեկան բաժանորդագինը, 10 րուբլի։ 2—

Товарищество

Брокаръ и К°

РЕКОМЕНДУЕТЪ

МОДНЫЕ ДУХИ

пріятные и продолжительные запахи

„Туберозa“ „Mon Parfum„
„Чудо“ "Idéal“
„Лѣсная Фіалка“ „Parfum Moderne“

(25) 1—10

Թիֆլիսի Կենտրոնական Գրավաճառանոցում

վաճառվում են՝

ԼԷՕ, Ստեփանոս Նազարեանց, ա. հատոր, 6 պատկերով, շուտով կը լինի բ. հատորը, հատորի գինն է 1 ր. 50 կ., Թիֆլիս, 1902 թ.

ԲՈՒԴՈՒՂԵԱՆ Ա. բժ., Երիտասարդութիւն եւ Ծերութիւն, Պետերբուրգ, 1902 թ., գ. Ծախվում են նաեւ նրա միւս գրքոյկները։

ԲԵԶՕԲՐԱԶՕՎ Պ., Կանանց ներկայ դրութեան մասին, Բագու, 1902 թ., գ. 15 կ.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ Ա-ի Թարգ. թուրք., Դահար-Միրզի եւ Ջօհրա-Խանումի հէքիաթը, Ալէքս. 1001 թ., գ. 30 կ.

ՏԻՄԻՐԵԱԶԵՎ Կ., Չարլզ Դարվին, Բագու, 1900 թ., գ. 25 կ.

ԵՐԻՄԵԱՆ Հ. ՍԻՄ., Ալիշան հայր Ղեւոնդի կենսագրութիւն, պատկերներով, Վենետիկ, թ., գ. 1 ր. 50 կ.

Դիմել՝ Въ Тифлисъ, въ Центральную Книжную Торговлю. 2—

Պատիւ ունեմ յայտնելու պ. պ. վաճառականներին, որոնք կը կամենային գործ ունենալ Վ Ա Ր Շ Ա Վ Ա Յ Ի հետ, որ ես վաղուց արդէն վերաբնակված լինելով Վարշավայում յանձն եմ առնում եւ կատարում եմ ամենայն տեսակ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Եւ իմ բազմամեայ հմտութեամբ առեւտրական ասպարէզում օգտաւէտ կարող եմ լինել դիմող վաճառականներին, որոնց խնդրում եմ դիմել ինձ հետեւեալ հասցէով.

ВАРШАВА, Медовая 17, кв. 33. Минасу Яргулову. (կ. հ.) 4—

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՈՒՄ

վաճառվում են հետեւեալ բառարանների սակաւաթիւ օրինակները

ԲԱՌԱՐԱՆ «Առձեռն Հայկազեան լեզուի», կազմած, գինն է 4 ր. 50 կ.
» «Հայերէն-Ռուսերէն», երկու հատորով, Ա. Խուդաբաշեանի, կազմած, գ. 10 ր.
» «Պատկերազարդ գործնական գիտութեանց», հ. Ս. Երեմեանի, կազմ., գ. 6 ր.
» «Գերմաներէն-Հայերէն», հ. Աւ. վ. Կոյլաւի » գ. 6 ր.
» «Հայերէն-Գաղիերէն», Կ. Ռուկեանի, կազմած, գ. 3 ր.
» «Հայերէն-Անգլիերէն», հ. Մ. վ. Պետրոսեանի, կազմած, գ. 8 ր. 50 կ.
» «Անգլիերէն-Հայերէն», Ե. վ. Աւգերեանի, կազմած, գ. 10 ր.
» «Գաղիերէն-Հայերէն-Տաճկերէն», Ե. վ. Աւգերեանի, կազմած, գ. 7 ր. 50 կ.
» «Ախտանուանց, ֆրանսերէնէ ի հայ», Ն. Տաղաւարեանի, կազմած, գ. 40 կ.
» «Հայերէնից-Ռուսերէն», Կ. Եաղուբեանի, կազմած, 2 ր. 40 կ.
» «Ռուսերէնից-Հայերէն», Ե. Արար., կազմած, գ. 45 կ.
» «Գրպանի, Ռուսերէնից-անգլիերէն եւ Անգլիերէնից ռուսերէն», կազմած, գ. 5

Գրախանութը ամեն մի նոր լոյս տեսած գիրք ձեռք է բերում իսկոյն։ Ցանկացողներին գրքերը կազմված կուղարկվեն՝ եթէ կազմերի արժէքը կանխիկ կը ստացվեն։ Գրախանութը վաճառելու համար ընդունում է ամեն տեսակ գրքեր, պատկերներ, ալբօմներ եւ այլն։

Դիմել՝ Тифлисъ. Книжный магазинъ «ГУТТЕНБЕРГЪ». Г. Галустяну, Лори-Меликовская ул. № 11. 2—

Ֆինանսների նախարարութեան իրաւասութեան տակ գտնվող

ՀԱՇՈՒԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

ՆԻԿՈՂԱՅՈՍ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ

Հեղինակ «Առեւտրական, գործարանական եւ նաւթարդիւնաբերութեան հաշւապահութեան ձեռնարկի», որ ֆինանսների նախարարութեան ուսումնական բաժնի կողմից ընդունված է իբրեւ օժանդակ ձեռնարկ առեւտրական դպրոցներում

ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ Է

Երկու սեռի անձանց՝ գործնական ձեւով հաշւապահութիւն 4 ամսում, պատասխանատւութեամբ, եւ հարկաւոր դէպքում՝ յանձնարարականով

ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐՆ ԵՆ

1) Իտալական կրկնակի հաշուապահութիւն արդիւնագործութեան բոլոր ճիւղերի վերաբերեալ, նաեւ նաւթարդիւնաբերական եւ նաւթագործական հաշւապահութիւն։
2) Առեւտրական թուաբանութիւն։
3) Առեւտրական թղթակցութիւն։
4) Մուրհակային եւ առեւտրական օրէնքներ։
5) Վայելչագրութիւն եւ ուղղումն ամենավատ ձեռագրի։

Ընդունելութիւն ամեն օր։ Պարապմունքները սկսվում են 1902 թւի Սեպտեմբերի 15-ից պարբերաբար ամեն 4 ամիս, ամենայն օր ճաշից յետոյ՝ 60 րուբլի վճար ամբողջ դասընթացքի համար։

Դասընթացքը աւարտողներին տրվում է, ֆինանսների նախարարութեան թոյլատրված ծրագրի համաձայն, վկայագիր։

Ցանկացողներին խնդրում են դիմել գրաւոր կերպով կամ անձամբ կուրսերի հիմնադրին՝ Թիֆլիսում, Николаевская ул. № 46, ամենայն օր։ Ծրագիր ուղարկվում է ձրի։

Վերեւում յիշված ձեռնարկը ծախվում է Ռուսաստանի բոլոր գրավաճառանոցներում։ Օտարաքաղաքացիները գիրքը գնելու համար կարող են դիմել հեղինակին, առաջ պօստի ծախս վճարելու։ ԳԻՆՆ Է 3 ր. 50 կոպէկ։ (կ. ե. հ. չ.) 10—35

Дозволено Цензурою, Тифлисъ, 24 Іюля 1902 г.
Электропечатня Груз. Издат. Т—ва, Б.-Ванкская ул.